

dr inż. Małgorzata Gotowska
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy

ANALIZA JAKOŚCI ŻYCIA OSÓB BEZROBOTNYCH ZAREJESTROWANYCH W POWIATOWYM URZĘDZIE PRACY W BYDGOSZCZY

Streszczenie

Celem głównym opracowania było poznanie i określenie jakości życia osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Bydgoszczy.

Do analizy jakości i poziomu życia osób bezrobotnych posłużył materiał pierwotny, zgromadzony podczas badania terenowego we wrześniu 2009 roku. Jako główne narzędzie badawcze wykorzystano specjalnie opracowany kwestionariusz ankiety, który umożliwił zdobycie informacji na temat: cech społeczno-demograficznych respondentów, sytuacji osób bezrobotnych na rynku pracy oraz materialnych i niematerialnych aspektów ich życia. Pozwolił on również na poznanie subiektywnych odczuć badanych dotyczących jakości ich życia.

Słowa kluczowe: jakość życia, poziom życia, bezrobocie

Summary

The study was carried out on the basis of interviews, conducted directly with 200 randomly chosen people, registered as unemployed in the council labour offices in Bydgoszcz in September 2009. The main tool in this survey was a specially prepared questionnaire which made possible the collection of information on the following topics: the socio-demographic characteristics of the person taking part in the study, their current situation on the job market and the material and immaterial aspects of their lives. Questionnaire also allowed to explore the subjective feelings of respondents on the quality of their lives.

Keywords: quality of life, standard of living, unemployment

Wstęp

Poziom i jakość życia są podstawowymi kategoriami badawczymi w statystyce społecznej. Są one związane z diagnozą stopnia zaspokojenia różnych potrzeb ludności jako symptomem zmian społecznych, które zachodzą w ślad za zmianami gospodarczymi [Słaby 2004, 59]. Postęp techniczny i technologiczny pozwala na dokonanie zmian w procesach produkcyjnych, dzięki którym wiele potrzeb może zostać zaspokojonych w pełniejszy sposób, wpływając tym samym korzystnie na poziom życia społeczeństwa. Jednocześnie gospodarka rynkowa, która sprzyja wzrostowi przedsiębiorczości i konkurencyjności jednostek, niesie z sobą także negatywne skutki w postaci m.in. pogłębiających się różnic w poziomie dochodów. Rozwarstwienie to prowadzi do wielu problemów wywierających istotny wpływ na subiektywną ocenę życia poszczególnych grup społeczeństwa.

W badaniu rozpatrywano aspekty życia osób bezrobotnych i poszukiwano odpowiedzi na pytanie, czy zmniejszenie wpływów do budżetów gospodarstw domowych istotnie wpływa na poziom życia tej grupy społecznej, a ten z kolei na jego jakość. W artykule skupiono się na subiektywnych odczuciach osób bezrobotnych, czyli na jakości ich życia.

Głównym celem opracowania było poznanie i określenie jakości życia osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Bydgoszczy. Cel ten został zrealizowany za pomocą następujących celów szczegółowych: charakterystyki badanej populacji pod względem cech demograficznych i ekonomicznych, poznania sytuacji osób bezrobotnych na rynku pracy i jakości ich życia na podstawie subiektywnej oceny.

Do analizy jakości życia osób bezrobotnych posłużył materiał pierwotny, zgromadzony podczas badania przeprowadzonego na terenie Powiatowego Urzędu Pracy w Bydgoszczy we wrześniu 2009 roku. W wywiadzie bezpośrednim, w którym jako narzędzie badawcze zastosowano specjalnie przygotowany kwestionariusz ankiety, wzięło udział 200 losowo wybranych respondentów. Kwestionariusz składał się z 26 pytań wieloalternatywnych, 18 półotwartych, 4 zamkniętych i 1 otwartego. Zostały one podzielone na bloki mające pomóc w określeniu społeczno-demograficznych cech badanych jednostek, poziomu życia i jego jakości wyrażonej w subiektywnej ocenie respondentów. Wyniki zostały przedstawione w formie tabel i wykresów, a ich interpretacja stanowi charakterystykę zaobserwowanych faktów ekonomicznych i społecznych.

Konceptualne aspekty jakości życia

Kategoria jakości życia zaczęła zaprzętać umysły badaczy w latach 60. XX wieku. Wraz z jej pojawieniem się zaczęto zwracać uwagę na negatywne skutki niekontrolowanego rozwoju ekonomicznego. Szybko okazało się, że podejście reprezentowane zarówno przez polskich, jak i zagranicznych ekonomistów zajmu-

jących się tzw. społeczną konsumpcją dóbr i usług jest niewystarczające. Łączą oni bowiem jakość życia prawie wyłącznie z koszykiem zakupów, czyli ilością dóbr i usług koniecznych do zaspokojenia potrzeb jednostki (rodziny) na danym etapie rozwoju społeczeństwa.

W opracowaniu za najtrafniejszą definicję poziomu życia przyjęto koncepcję fińskiego socjologa Erika Allardta, który rozbił pojęcie dobrobytu na dwie uzupełniające się podjednostki: jakość i poziom życia. Autor uważa, że „dobrobyt społeczny odnosi się do trzech sfer potrzeb ludzkich: posiadania (*to have*), uczucia (*to love*) i istnienia (*to be*)” [Johann, 2005]. Pierwsza z nich odnosi się do sfery posiadania i konsumowania dóbr i usług, druga do sfery stosunków międzyludzkich, a trzecia do warunków zdrowia, środowiska, prestiżu osobistego, samorozwoju, aktywności społecznej i politycznej.

W szerszym znaczeniu dobrobyt społeczny podzielono na dwie części:

- poziom życia (potrzeby materialne) określony przez pierwszą sferę potrzeb ludzkich (*to have*),
- jakość życia (potrzeby pozamaterialne) scharakteryzowana przez dwie pozostałe sfery potrzeb (*to love, to be*) [Johann, 2005].

Również polscy naukowcy proponują podział dobrobytu na dwa uzupełniające się elementy życia człowieka. W 1981 roku Ernst Friedrich Schumacher uznał, że „(...) źródłem rozwoju nie są towary, lecz ludzie, ich sposoby organizacji, dyscyplinowanie i wiedza. Bez tych elementów wszystkie bogactwa i środki pozostają ukryte, potencjalne, nie wyzyskane” [Schumacher, 1981, 191]. Idąc dalej, J. Rutkowski uważał, że „stopień zaspokojenia materialnych potrzeb ludności” odzwierciedla poziom życia, satysfakcję z zaspokajania innego rodzaju potrzeb uznawał natomiast za jakość życia [Rutkowski, 1984].

Cztery lata później jeden z autorów zauważył, że sposobem na humanizację życia społecznego było odsunięcie na drugi plan czynników ekonomicznych i zwrócenie większej uwagi na wszystkie aspekty życia człowieka w jego środowisku naturalnym oraz sferę jego potrzeb psychicznych (bezpieczeństwa, samo-realizacji), których wcześniej nie uwzględniano [Kaleta, 1988].

Bardziej uogólnione stanowisko zaprezentował Czesław Bywalec, który określił ją jako „stopień satysfakcji (zadowolenia) człowieka (społeczeństwa) z całości kształtu swej egzystencji. Jest więc swoistą sumą indywidualnego lub zbiorowego odczucia istniejących warunków życia i zarazem ich oceną” [Zeliaś, 2002].

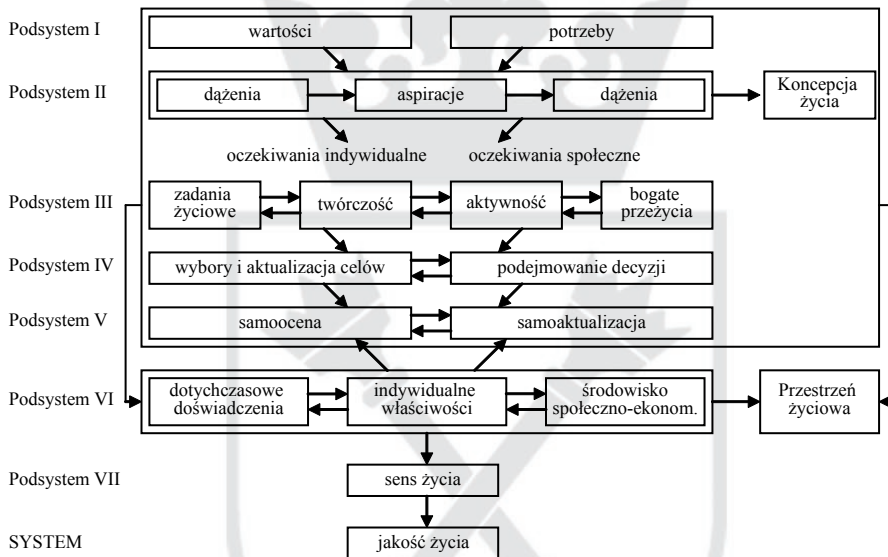
Teresa Słaby twierdzi natomiast, że na jakość życia składają się „wszystkie elementy życia człowieka, które są związane z faktem jego istnienia, bycia kimś i odczuwania różnych stanów emocjonalnych, wpływających np. z faktu posiadania rodziny, kolegów, przyjaciół” [Johann, 2005, 15].

Andrzej Tomaszewski prezentował odmienne stanowisko. Według niego

jakość życia ustalić można na podstawie zbioru pewnych, odgórnie przyjętych i jednakowych dla wszystkich, kryteriów. Należą do nich: bogactwo przeżyć, poziom świadomości, poziom aktywności, twórczość, współuczestnictwo w życiu społecznym. Im większe jest ich spełnienie, tym wyższa jest jakość życia [www.psychologia.net.pl/artukul.php?level=231, dostęp: 29.04.2009].

Ilustracją złożoności jakości życia może być schemat przedstawiony przez Dorotę Rybczyńską (rysunek 1). Zdaniem autorki,

jakość życia stanowi zintegrowany system czynników motywacyjno-dążeńowych, u podłoża których tkwią potrzeby i wartości ludzkie. Poziom jakości życia uzależniony jest od oczekiwań indywidualnych i społecznych, od rodzaju aktywności jednostki i jej wyborów życiowych. Wszystkie te cechy mają wpływ na samoocenę człowieka i jego samorealizację. Podsystem ten, w połączeniu z przestrzenią życia człowieka, wywiera wpływ na poczucie sensu życia, ten z kolei – na jego jakość [Rybczyńska 1998, 19].

Rysunek 1. Złożoność kategorii „jakość życia”

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Rybczyńska, 1998, 19.

W związku z tym jakość życia staje się coraz bardziej popularnym wskaźnikiem zadowolenia z osiąganego poziomu rozwoju społecznego i gospodarczego w krajach na całym świecie. Trwają prace mające na celu ujednoczenie mierników, które pomogłyby w porównywaniu tego wymiaru egzystencji w skali międzynarodowej.

Próby ujęcia wszystkich aspektów jakości życia, a co za tym idzie wszystkich jego obszarów, podejmowało wielu badaczy. Niektóre z nich zostały przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1

Próby definiowania globalnych jakości życia jako zbiorów jakości cząstkowych

Strefy życia stanowiące jakości cząstkowe według różnych źródeł			
Kolman	Campbell	GUS i PAN	Strategia Polska 2005
Rodzina	Małżeństwo Życie rodzinne	Dzieci Życie osobiste	
Somatyczna Psychiczna	Zdrowie	Zdrowie Samopoczucie psychiczne	Zdrowie i jego zagrożenia
Psychiczna	Sąsiedztwo	Sąsiedzi	
Psychiczna	Przyjaciele i znajomi	Posiadanie przyjaciół	
Zawodowa	Praca zawodowa i domowa	Praca zawodowa Prowadzenie gospodarstwa domowego	Bezrobocie
Środowiskowa	Życie w USA	Miejsce zamieszkania	Środowisko naturalne
Siedliskowa	Miejsce zamieszkania Mieszkanie Standard życia	Warunki mieszkaniowe	Warunki mieszkaniowe
Psychiczna	Czas wolny	Sposób spędzania czasu wolnego Ilość wolnego czasu	Styl życia
Psychiczna Zawodowa	Wykształcenie i jego przydatność	Wykształcenie Pozycja społeczna	Edukacja
Psychiczna Zawodowa	Bezpieczeństwo finansowe	Sytuacja materialna	Dochody i wydatki ludności Zagrożenie ubóstwem oraz ubóstwo Bezpieczeństwo (fizyczne i socjalne)
Psychiczna		Realizacja zasad demokracji w kraju	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Puciato, 2008, 20.

Zjawisko bezrobocia i jego społeczne skutki

W literaturze odnajdujemy wiele różnych opisów bezrobocia. Określa się je najczęściej jako:

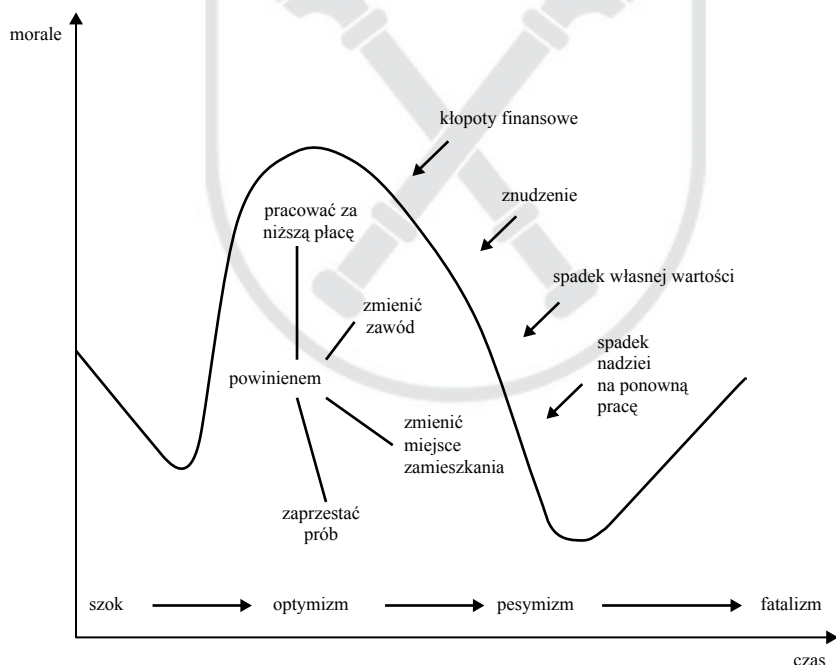
- „stan w gospodarce, w którym liczba osób pozostających bez pracy jest większa od wolnych miejsc pracy, przez co część z nich pracy nie otrzymuje” [Socha-Sochalin 1998, 104],
- „sytuacja w gospodarce, gdy podaż siły roboczej jest większa od popytu na siłę roboczą” [Socha-Sochalin 1998, 104],

- sytuację, w której „część osób w wieku produkcyjnym (w Polsce granice wieku produkcyjnego wynoszą: dla kobiet 18–59 lat, a dla mężczyzn 18–64 lat – w obu wypadkach chodzi o lata ukończone), zdolnych i gotowych do pracy na typowych warunkach występujących w gospodarce, pozostaje bez pracy pomimo podejmowanych poszukiwań pracy” [Milewski, Kwiatkowski 2005, 391].

Z punktu widzenia niniejszego opracowania przedstawiono podział bezrobocia według kryterium długości okresu pozostawania bez pracy. Zgodnie z powszechnie przyjętą kategoryzacją wyróżniamy:

- bezrobocie krótkotrwałe – do 3 miesięcy,
- bezrobocie średniookresowe – od 3 do 6 miesięcy,
- bezrobocie długookresowe – od 6 do 12 miesięcy,
- bezrobocie długotrwałe (chroniczne) – powyżej 12 miesięcy.

Podział ten ma ogromne znaczenie pod względem efektów, jakie niesie z sobą bezrobocie. Jego skutki pogłębiają się wraz z upływem czasu od chwili utraty pracy lub rozpoczęcia poszukiwania zatrudnienia. Stopniowo nasila się izolacja społeczna osób bezrobotnych. Otoczenie, wiedząc, że nie może pomóc, zaczyna udawać, że nie widzi problemu. Do izolacji może się przyczyniać również sam bezrobotny, odsuwając się od otoczenia, aby ukryć fakt obniżenia lub utraty dochodów i swojej bezradności w staraniach o nową posadę. Boi się o utratę dotych-

Rysunek 2. Skutki bezrobocia na płaszczyźnie społecznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Rajkiewicz, Supińska, Książkopouloski, 1998, 174.

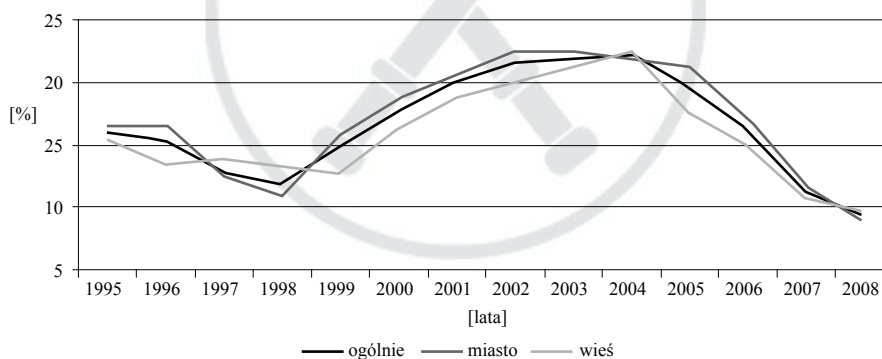
czasowej pozycji w środowisku lokalnym, a także rodzinie, w której ze względu na obniżone dochody dochodzi stopniowo do narastania napięć. Pogorszenie sytuacji ekonomicznej, nasilenie stresów wynikających z obniżenia poczucia własnej wartości i użyteczności, a także lęk o przyszłość i zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego, to tylko niektóre ze społecznych skutków braku zatrudnienia [Rajkiewicz, Supińska, Księżkopolski, 1998, 174].

Trudności finansowe są przyczyną ograniczania konsumpcji w rodzinach bezrobotnych. Często prowadzą do ubóstwa i wystąpienia zjawiska niedożywienia i głodu. Bezrobocie wpływa na wzrost konfliktów społecznych i zachowań patologicznych, dlatego bardzo ważne są środki służące likwidacji tego problemu [Rajkiewicz, Supińska, Księżkopolski 1998, 172].

Charakterystyka terenu badań

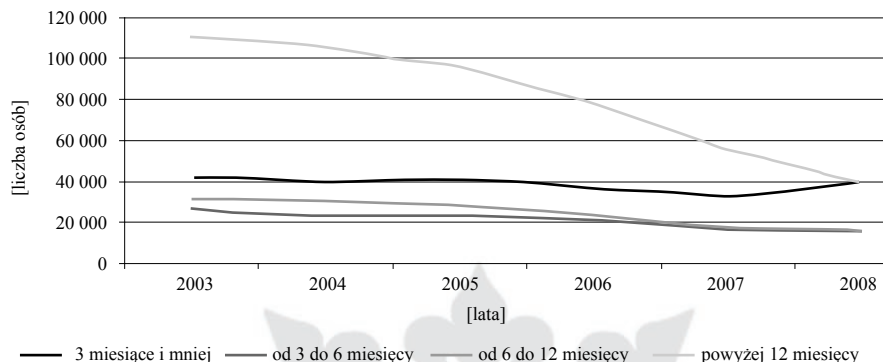
Bydgoszcz jest stolicą województwa kujawsko-pomorskiego, położoną na styku dwóch krain geograficzno-historycznych: Pomorza i Kujaw. Niestety województwo kujawsko-pomorskie znajduje się w niechlubnej czołówce województw o wysokiej stopie bezrobocia. Szczegóły dotyczące zmian stopy bezrobocia w województwie przedstawiono na rysunku 3.

Według stanu na dzień 31.08.2009 liczba zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Bydgoszczy pochodzących z Bydgoszczy wynosiła 11 109 osób, w wypadku powiatu bydgoskiego natomiast liczba ta wynosiła 3 911 bezrobotnych. Stopa bezrobocia wyliczona przez miejscowy PUP wynosiła wówczas 6,6% dla miasta Bydgoszcz i odpowiednio 11,1% dla powiatu.

Rysunek 3. Stopa bezrobocia wg miejsca zamieszkania w województwie kujawsko-pomorskim
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Bazy Danych Regionalnych GUS.

Największą grupę bezrobotnych w województwie kujawsko-pomorskim stanowią osoby pozostające bez pracy przez okres dłuższy niż 12 miesięcy. Na drugim miejscu znajdują się krótkotrwale bezrobotni. Najmniej bezrobotnych jest wśród osób, które bezskutecznie poszukiwały pracy przez okres od 3 do 6 miesięcy.

Rysunek 4. Bezrobotni zarejestrowani wg czasu pozostawania bez pracy w województwie kujawsko-pomorskim

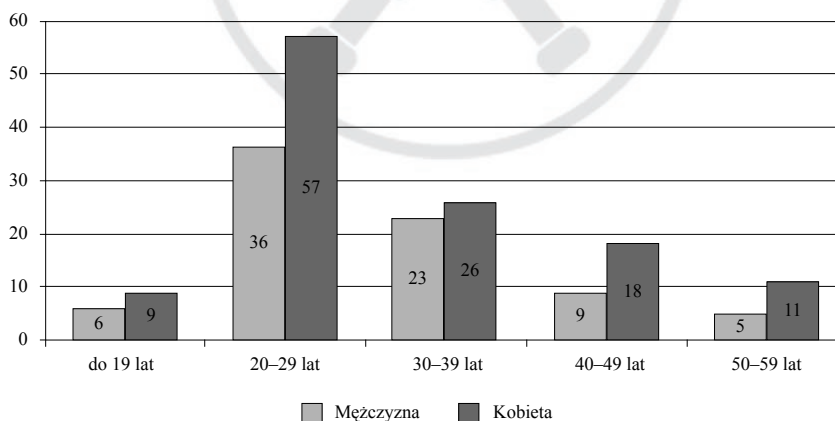
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Bazy Danych Regionalnych GUS.

Współczynnik aktywności zawodowej mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego oscyluje wokół 75%, co oznacza, że spośród 100 osób w wieku produkcyjnym 75 ma pracę lub jej poszukuje. Od wielu lat zdecydowanie większą aktywność zawodową wykazują mężczyźni.

Wyniki badań

I. Charakterystyka badanej populacji

W badaniu wzięło udział 200 respondentów, w tym 79 mężczyzn i 121 kobiet. Przeważały wśród nich osoby młode, pomiędzy 20. a 29. rokiem życia.

Rysunek 5. Respondenci według płci i wieku

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Jeśli chodzi o wykształcenie, najliczniejsze grupy ankietowanych legitymowały się wykształceniem zasadniczym zawodowym, średnim ogólnym oraz wykształceniem wyższym. Wyższe wykształcenie nie uchroniło respondentów przed długotrwałym bezrobociem.

Tabela 2

Respondenci według wykształcenia i stażu bezrobocia

Wykształcenie	Staż bezrobocia								Suma	
	do 3 m-cy		3–6 m-cy		6–12 m-cy		pow. 12 m-cy			
	Liczba respondentów	[%]	Liczba respondentów	[%]	Liczba respondentów	[%]	Liczba respondentów	[%]	Liczba respondentów	[%]
Podstawowe	1	0,5	6	3,0	1	0,5	5	2,5	13	6,5
Zasadnicze zawodowe	21	10,5	8	4,0	4	2,0	16	8,0	49	24,5
Niepełne średnie	4	2,0	2	1,0	3	1,5		0,0	9	4,5
Średnie ogólne	24	12,0	5	2,5	10	5,0	2	1,0	41	20,5
Średnie techniczne	13	6,5	3	1,5	4	2,0	6	3,0	26	13,0
Licencjat	5	2,5	2	1,0	3	1,5	1	0,5	11	5,5
Inżynierskie	9	4,5	2	1,0		0,0	2	1,0	13	6,5
Wyższe	17	8,5	4	2,0	2	1,0	15	7,5	38	19,0
Suma	94	47,0	32	16,0	27	13,5	47	23,5	200	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Młody wiek respondentów sprawił, że w 46,0% przypadków należeli oni do grona kawalerów i panien. 26,0% z nich żyło w wolnych związkach, 19,0% respondentów stanowiły osoby mające współmałżonka, a 8,0% to rozwodnicy. Wdów i wdowców odnotowano w badanej grupie zaledwie 1,0%.

Tabela 3

Respondenci według ogólnej liczby posiadanych dzieci i dzieci pozostających na utrzymaniu

Liczba dzieci	Ogólna liczba dzieci		Dzieci na utrzymaniu	
	Liczba respondentów	[%]	Liczba respondentów	[%]
0	117	58,5	125	62,5
1	48	24,0	47	23,5
2	21	10,5	6	3,0
3	9	4,5	18	9,0
4	4	2,0	3	1,5
5 i więcej	1	0,5	1	0,5
Suma	200	100,0	200	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

W zaistniałej sytuacji nie dziwił również fakt, że większość ankietowanych nie miała dzieci. Co do liczby dzieci pozostających na utrzymaniu występowały jedynie nieznaczące wahania.

W wypadku przebadanej grupy bezrobotnych zauważono, że najwięcej było wśród nich osób posiadających jednego brata lub siostrę (42% badanych). Respondenci z dwojgiem rodzeństwa stanowili 24,0%. Udział bezrobotnych pochodzących przypuszczalnie (ze względu na możliwość występowania przyrodniego rodzeństwa) z rodzin wielodzietnych (w których wychowywało się troje lub więcej dzieci) wyniósł 21% ogółu respondentów. Jedyńcy stanowili 13,0% badanych. Nie stwierdzono zatem, aby w tej grupie pochodzenie z rodzin z wyższą niż przeciętna liczbą dzieci miało istotny wpływ na pozostawanie bez pracy.

2. Sytuacja bezrobotnych na rynku pracy

Większość respondentów (57,0%) w ostatnich 5 latach nie była zatrudniona przez ponad rok w jednym miejscu pracy. Przyczyną takiego stanu rzeczy był najprawdopodobniej fakt, że w ponad połowie wypadków były to osoby młode, które niedawno „weszły” na rynek pracy.

Najliczniejszą grupę wśród badanych stanowiły osoby, które same zwolniły się z pracy (36,5%). Ankietowani odchodzili najczęściej ze względu na niewystarczające wynagrodzenie, przyczyny osobiste i z innych względów. Powody takie wskazało odpowiednio: 22, 19 i 18 osób. Do porzucenia stanowiska przyczyniały się również: złe warunki pracy (9 ankietowanych), otrzymanie lepszej oferty (6 osób), brak podwyżek (4 bezrobotnych) oraz nieodpowiednie godziny pracy i uciążliwy dojazd (po 3 osoby). Ankietowani w 33,5% wypadków wskazywali inne przyczyny utraty pracy. W wyniku zwolnienia zatrudnienie utraciło 30,0% respondentów. Zwolnienia w 22 wypadkach były wynikiem rozwiązania umowy, w 15 przyczyniła się do tego redukcja etatów, w 13 zaś upadłość firmy. Ankietowani wskazywali również inne przyczyny (9 osób). Do zwolnienia dyscyplinarnego przyznało się 4 bezrobotnych.

Badanie udziału bezrobotnych w szkoleniach wykazało, że zaledwie 22,0% respondentów w nich uczestniczyło. Kolejne 24,0% zamierzało skorzystać z tego rodzaju usług. Niestety 54,0% respondentów nie szkoliło się i nie widziało takiej potrzeby. Największym powodzeniem cieszyły się szkolenia organizowane przez Urząd Pracy, skorzystało z nich 24 bezrobotnych. W szkoleniach płatnych, oferowanych przez inne podmioty, wzięło udział 12 respondentów. W darmowych, organizowanych przez tego typu instytucje – 9 ankietowanych. W szkoleniach innego typu zaś 5 badanych.

132 spośród 200 ankietowanych podnosiło swoje kwalifikacje także w inny sposób. We własnym zakresie szkolili się w określonym zawodzie (70 bezrobotnych), korzystali w tym celu z internetu (55 osób), czytali książki (39 ankietowanych), pobierali nauki od znajomych lub rodziny (12 osób), a 5 z nich korzystało z odmiennych metod. Ankietowani w 88% przypadków poszukiwali pracy. Najpopularniejszym sposobem było monitorowanie ofert zamieszczonych w prasie bądź w internecie (130 osób). Bezrobotni pytali znajomych o pracę (90 ankietowanych), odwiedzali firmy w poszukiwaniu zatrudnienia (77 osób)

albo czekali, aż otrzymają ofertę pracy z urzędu (64 respondentów). Zaledwie 13 ankietowanych zamieszczało swoje ogłoszenia w prasie lub internecie.

Bezrobotni biorący udział w badaniu wymieniali wiele powodów, dla których nie mieli pracy. 78 z nich utożsamiało ten stan z faktem, że nie dostało wystarczająco dobrej oferty. Zdecydowanie mniej ankietowanych zwracało uwagę na: brak doświadczenia (28 osób), nieposiadanie odpowiedniego wykształcenia (25 bezrobotnych), niespełnianie wymagań pracodawców (23 osoby). Zdaniem 19 respondentów przyczyną były inne względy. Dobrowolne bezrobocie było udziałem 18 ankietowanych. 12 badanych chciało się jeszcze podszkolić i dopiero wtedy zacząć pracować, a 9 z nich deklarowało chęć założenia własnej firmy.

3. Jakość życia bezrobotnych na podstawie subiektywnych ocen respondentów

W kwestionariuszu ankiety uwzględniono pytania określające własne odczucia badanych na temat różnych aspektów ich życia. Ocenie poddano: miejsce zamieszkania badanych, ich poczucie bezpieczeństwa, stopień zaspokojenia potrzeb, zadowolenie z różnych dziedzin życia, a także odczucia dotyczące szczęścia. Przeanalizowano również przewidywania dotyczące wpływu otrzymania pracy na jakość życia i ocenę własnego bytu w porównaniu z innymi ludźmi.

W badaniu poproszono bezrobotnych o przyznanie ocen w skali pięciopunktowej (w której 1 oznaczało ocenę najniższą, a 5 – ocenę najwyższą) wybranym elementom związanym z miejscem ich zamieszkania. Punkty przyznawano takim czynnikom, jak: jakość powietrza, hałas, stan terenów zielonych, porządek na ulicy, kontakty z sąsiadami, a także występowanie kradzieży. Przyrównując zastosowaną skalę do tej stosowanej w szkolnictwie, można stwierdzić, że większość badanych oceniła czystość powietrza i poziom hałasu na swoim osiedlu bądź w gminie jako dostateczny, w odniesieniu do nich bowiem najczęściej wybierano ocenę „3”. Wskazało ją 69 osób w wypadku powietrza i 66 – w odniesieniu do hałasu. Lepsze noty uzyskał porządek na ulicy i kontakty z sąsiadami. Sąsiedztwo uzyskało 32,5% ocen dobrych, a także wysoki wskaźnik ocen dostatecznych (30%) i bardzo dobrych (30,5%). Porządek na ulicach w miejscu zamieszkania respondentów w 43% wypadków oceniono na „4”. Najlepiej w oczach badanych wypadł stan terenów zielonych. Ankietowani w 89% uznali go za bardzo dobry. Jeśli chodzi o poziom kradzieży oceny respondentów nie były już tak przychylnie. Aż 23,5% badanych bezrobotnych wybrało ze skali najniższą ocenę. Kolejnych 20% przyznało zaledwie ocenę dostateczną.

W wypadku pytania dotyczącego poczucia bezpieczeństwa bezrobotnych w ich miejscu zamieszkania żadna osoba spośród 200 ankietowanych nie przyznała, że „zdecydowanie nie czuje się bezpiecznie”, dlatego nie uwzględniono tego wariantu odpowiedzi w tabeli 5.

Zaledwie siedem osób uznało, że raczej nie czuje się bezpiecznie. Zdecydowana większość respondentów (136 osób) nie miała wątpliwości, że jest bezpieczna. Kolejnych 46 badanych wykazywało pewne obawy, ale w gruncie rzeczy podzielało zdanie większości (respondenci raczej czujący się bezpiecznie). Z przepro-

Tabela 4

Oceny elementów miejsca zamieszkania respondentów

Ocena	Aspekty miejsca zamieszkania respondentów					
	Powietrze		Hałas		Stan terenów zielonych	
	Liczba respondentów	[%]	Liczba respondentów	[%]	Liczba respondentów	[%]
1	16	8,0	32	16,0	2	1,0
2	35	17,5	40	20,0	17	8,5
3	69	34,5	66	33,0	48	24,0
4	44	22,0	45	22,5	44	22,0
5	36	18,0	17	8,5	89	44,5
Suma	200	100,0	200	100,0	200	100,0
Ocena	Porządek na ulicy		Sąsiedztwo		Kradzieże	
	Liczba respondentów	[%]	Liczba respondentów	[%]	Liczba respondentów	[%]
	1	9	4,5	9	4,5	47
2	35	17,5	5	2,5	40	20,0
3	40	20,0	60	30,0	45	22,5
4	86	43,0	65	32,5	33	16,5
5	30	15,0	61	30,5	35	17,5
Suma	200	100,0	200,0	100,0	200,0	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Tabela 5

Respondenci według poczucia bezpieczeństwa

Płeć	Wiek	Poczucie bezpieczeństwa respondentów				Suma końcowa
		Zdecydowanie czują się bezpiecznie	Raczej czują się bezpiecznie	Trudno powiedzieć	Raczej nie czują się bezpiecznie	
		liczba respondentów				
Mężczyzna	do 19 lat	2	3	0	1	6
	20–29 lat	26	5	3	2	36
	30–39 lat	14	5	4	0	23
	40–49 lat	8	1	0	0	9
	50–59 lat	4	1	0	0	5
Suma		54	15	7	3	79
Kobieta	do 19 lat	6	2	1	0	9
	20–29 lat	39	14	1	3	57
	30–39 lat	17	7	2	0	26
	40–49 lat	13	4	0	1	18
	50–59 lat	7	4	0	0	11
Suma		82	31	4	4	121
Suma końcowa		136	46	11	7	200

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

wadzonych badań wynika, że porównywalne poczucie bezpieczeństwa wykazywali zarówno mężczyźni, jak i kobiety.

Tabela 6

Respondenci według płci, wieku i stopnia zaspokojenia potrzeb

Płeć	Wiek	Stopień zaspokojenia potrzeb					Suma końcowa
		Zdecydowanie zaspokajane	Raczej zaspokajane	Trudno powiedzieć	Raczej niezaspokajane	Zdecydowanie niezaspokajane	
Mężczyzna	do 19 lat	0	2	1	3	0	6
	20–29 lat	7	14	7	4	4	36
	30–39 lat	2	6	10	4	1	23
	40–49 lat	3	1	5	0	0	9
	50–59 lat	1	3	1	0	0	5
Suma		13	26	24	11	5	79
Kobieta	do 19 lat	2	3	1	2	1	9
	20–29 lat	9	26	13	3	6	57
	30–39 lat	0	12	5	7	2	26
	40–49 lat	2	1	11	3	1	18
	50–59 lat	1	6	3	1	0	11
Suma		14	48	33	16	10	121
Suma końcowa		27	74	57	27	15	200

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Na podstawie zebranych danych stwierdzono, że najliczniejsze grupy respondentów obojga płci stanowili bezrobotni, którzy uważali, że ich potrzeby są raczej zaspokajane, lub nie byli w stanie określić stopnia ich zaspokojenia. Zauważono, że w wypadku osób twierdzących, że ich potrzeby są zdecydowanie i raczej zaspokajane, najwięcej było osób w wieku od 20 do 29 lat (zarówno kobiet, jak i mężczyzn). Kobiety niepotrafiące w momencie trwania badania jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie również dominowały w tym przedziale wiekowym. Najwięcej niezdecydowanych mężczyzn było w wieku pomiędzy 30 a 39 rokiem życia (10 mężczyzn udzieliło odpowiedzi „trudno powiedzieć”). Większość kobiet raczej niezadowolonych ze stopnia zaspokojonych potrzeb miało w chwili przeprowadzania badania od 30 do 39 lat, zdecydowanie niezadowolone zaś od 20 do 29 lat. Ośmiu raczej niezadowolonych mężczyzn znalazło się w gronie respondentów w wieku pomiędzy 20 a 39 rokiem życia. Wśród bardzo niezadowolonych dominowali mężczyźni od 20 do 29 roku życia.

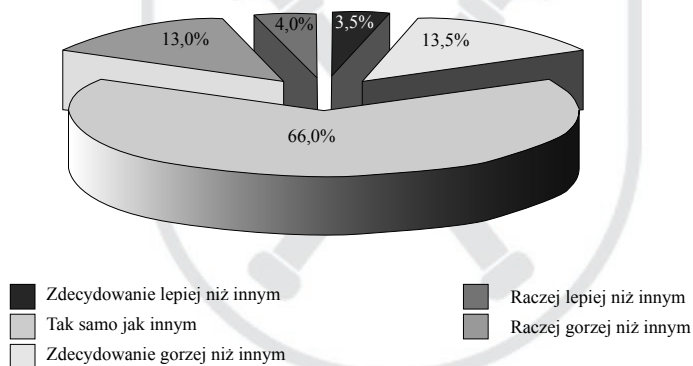
Przeprowadzone badanie wykazało, że większość respondentów czerpała zadowolenie z każdej wskazanej w kwestionariuszu dziedziny życia. Ma to istotne znaczenie z punktu widzenia jego jakości. Zdecydowana większość bezrobotnych podczas badania uznała, że żyje się im tak samo jak innym ludziom. Do grupy tej zaliczono 66% wszystkich respondentów. Wśród osób, które uznały, że żyje im się raczej lub zdecydowanie lepiej, znalazło się razem 17% bezrobotnych. W opozycji do nich 17% osób objętych badaniem twierdziło, że żyje im się zdecydowanie lub raczej gorzej niż innym ludziom.

Tabela 7

Oceny poszczególnych dziedzin życia respondentów

Zadowolenie	Zadowolony		Niezadowolony		Nie ma zdania		Suma	
	Liczba respondentów	[%]	Liczba respondentów	[%]	Liczba respondentów	[%]	Liczba respondentów	[%]
Stosunki z przyjaciółmi	182	91,0	7	3,5	11	5,5	200	100,0
Sytuacja rodzinna	167	83,5	17	8,5	16	8,0	200	100,0
Czas wolny i wypoczynek	157	78,5	24	12,0	19	9,5	200	100,0
Własne zdrowie	142	71,0	40	20,0	18	9,0	200	100,0
Dostępność opieki lekarskiej	139	69,5	49	24,5	12	6,0	200	100,0
Miejsce zamieszkania	186	93,0	6	3,0	8	4,0	200	100,0
Własne wykształcenie	115	57,5	71	35,5	14	7,0	200	100,0
Wysokość dochodów w gospodarstwie domowym	94	47,0	89	44,5	17	8,5	200	100,0

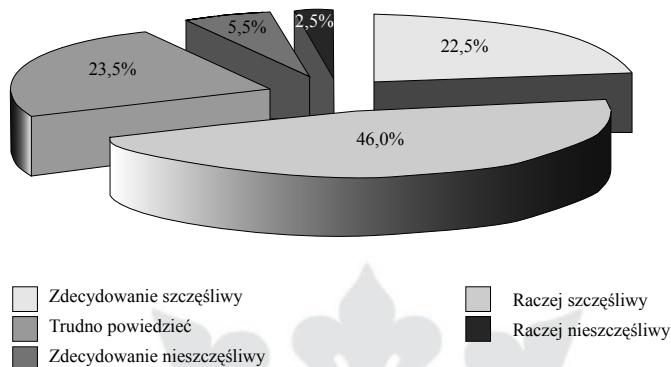
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rysunek 6. Respondenci według subiektywnej oceny własnego życia w stosunku do innych ludzi

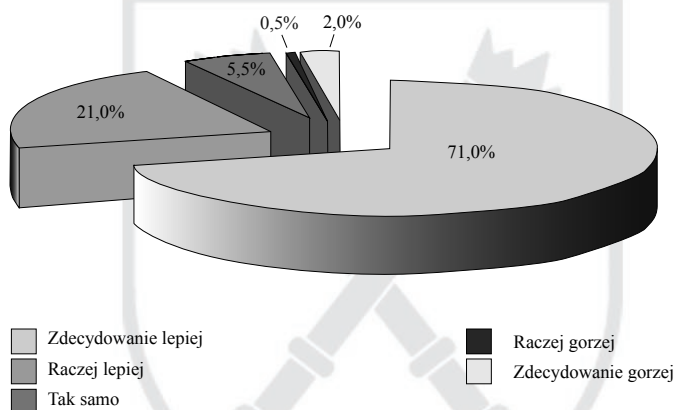
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Większość respondentów oświadczyła, że należy do ludzi raczej szczęśliwych (46% ankietowanych). Osób niezdecydowanych, niepotrafiących określić swojego stanu, było 23,5%. O jeden procent mniej bezrobotnych uznało się za zdecydowanie szczęśliwych. Zupełnie odmiennego zdania w kwestii szczęścia było 5,5% zdecydowanych osób. Razem z umiarkowanie nieszczęśliwymi ludźmi stanowili oni 8% badanych.

Rysunek 7. Respondenci według odczuwanego poziomu szczęścia

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rysunek 8. Respondenci według oczekiwanego wpływu znalezienia pracy na ich życie

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Przeważająca większość respondentów (71%) była zdania, że gdyby miała pracę, żyłoby się jej zdecydowanie lepiej. Pokazuje to, jak wielkie znaczenie w życiu człowieka odgrywa zatrudnienie i posiadanie pracy. Bezrobotni, którzy uznali, że dzięki znalezieniu pracy warunki ich życia raczej by się poprawiły, stanowili 21% wszystkich badanych. Pozostałe 8% osób było zdania, że po znalezieniu pracy ich sytuacja życiowa pozostanie taka sama (5,5%) lub trochę (0,5%), a nawet bardzo (2,0%) się pogorszy.

Podsumowanie i wnioski

W przeprowadzonych badaniach rozpatrywano jakość i poziom życia osób bezrobotnych, ponieważ stanowią oni bardzo interesującą grupę społeczną.

Ze względu na wiele koncepcji występujących w literaturze w stosunku do obydwu zjawisk starano się ograniczyć problemy w kwantyfikacji, decydując się na koncepcję fińskiego socjologa E. Allardta, traktującego poziom i jakość życia jako dwie uzupełniające się podjednostki. Przeprowadzone badania pozwoliły na sformułowanie następujących wniosków:

- 1) Badani respondenci to osoby młode pomiędzy 20 a 29 rokiem życia, wśród których dominowało wykształcenie zawodowe i średnie. W związku z młodym wiekiem, prawie połowa z nich to osoby krótkotrwale bezrobotne.
- 2) Zdecydowana większość respondentów (108 osób) nie starała się podnosić swojej konkurencyjności na rynku pracy przez uczestnictwo w szkoleniach. Wśród osób, które brały w nich udział, największą popularnością cieszyły się bezpłatne szkolenia organizowane przez Urząd Pracy. Podnoszenie kwalifikacji w wyniku kształcenia się w określonym zawodzie we własnym zakresie deklarowało 70 respondentów. Wynika to z faktu, że młodzi ludzie nie widzą związku pomiędzy podnoszeniem swoich kwalifikacji a nadzieją na lepszą pracę.
- 3) Oceniając poszczególne aspekty swojego życia, większość ankietowanych wyraziła zadowolenie z takich dziedzin, jak: stosunki z przyjaciółmi, sytuacja rodzinna, czas wolny i wypoczynek, zdrowie, dostępność opieki lekarskiej, miejsce zamieszkania i własne wykształcenie. Porównywalna liczba osób zadowolonych i niezadowolonych wystąpiła jedynie w wypadku wysokości dochodów w gospodarstwie domowym – odpowiednio 94 i 89 respondentów. Wynika to z tego, że respondenci, będąc młodymi osobami, nie odczuli społecznych skutków wykluczenia społecznego.
- 4) Większość respondentów przyznała, że według jej opinii zalicza się ona do ludzi raczej szczęśliwych (46% ankietowanych). Bezrobotni zaledwie w 8% przypadków uznali się za osoby raczej lub zdecydowanie nieszczęśliwe. Niezdecydowanych respondentów, jak i osób zdecydowanie szczęśliwych w badanej grupie znalazło się w każdym z wypadków ponad 22%.
- 5) Zdecydowana większość bezrobotnych uznała podczas badania, że żyje im się tak samo jak innym ludziom. Do grupy tej zaliczono 66% wszystkich respondentów, ale jednocześnie, przeważająca większość respondentów (71%) była zdania, że gdyby miała pracę, żyłoby się jej zdecydowanie lepiej. Pokazuje to, jak wielkie nadzieje respondenci wiązali ze znalezieniem pracy.

W przeprowadzonych badaniach respondentami były głównie osoby młode, stawiające „pierwsze kroki” na rynku pracy. Głównym źródłem ich utrzymania były dochody uzyskiwane przez najbliższych członków ich rodzin, z którymi zresztą zamieszkiwali. Rodzina więc starała się zaspokoić ich potrzeby, w związku z czym nie odczuwali oni dużego dyskomfortu związanego z brakiem pracy.

Jeśli chodzi o nieobecność niektórych dóbr w gospodarstwach domowych, była ona najczęściej spowodowana brakiem odczuwania potrzeby ich posiadania, a nie względami finansowymi. Większość bezrobotnych, którzy wzięli udział w badaniu, posiadała jakąś pasję, z realizacji której mogła czerpać satysfakcję.

Literatura

- Johann M. (2005), *Polska–UE. Porównanie poziomu życia ludności*, Wydawnictwo Difin, Warszawa.
- Kaleta A. (1988), *Jakość życia młodzieży wiejskiej i miejskiej. Studium podobieństw i różnicowań międzyrodowiskowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń.
- Milewski R., Kwiatkowski E. (2005), *Podstawy ekonomii*, wyd. III zmienione, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Puciato D. (2008), *Jakość życia mieszkańców gminy uzdrowskiej na przykładzie Jedliny-Zdroju*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Opolskiej, Opole, 20.
- Rajkiewicz A., Supińska J., Księżkopolski M. (red.) (1998), *Polityka społeczna*, Wydawnictwo Naukowe Śląsk, Katowice.
- Rutkowski J. (1984), *Podstawowe pojęcia statystyki społecznej*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 10.
- Rybczyńska D., (1998), *Jakość życia młodzieży z rodzin ubogich*, Wydawnictwo WSP, Zielona Góra.
- Schumacher E.F. (1981), *Małe jest piękne*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
- Słaby T. (2004), *Poziom i jakość życia* [w:] Panek T., Szulc A., *Statystyka społeczna. Wybrane zagadnienia*, SGH, Warszawa.
- Socha-Sochalin S. (1998), *Transformacja rynku pracy*, Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin.
- Zieliaś A. (red.) (2002), *Taksonomiczna analiza przestrzennego zróżnicowania poziomu życia w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- <http://pup.bydgoszcz.pl/>, (dostęp: 24.02.2010).
- <http://www.psychologia.net.pl/artykul.php?level=231>, (dostęp: 29.04.2009).
- <http://biurose.sejm.gov.pl/teksty/i-620.htm>, (dostęp: 16.02.2010).